

Budapesti Levéltári Mozaikok

2021/15. szám (régi sorozat 42. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2021.15](https://doi.org/10.56045/BLM.2021.15)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/15/leveltari-mozaikok-42/>

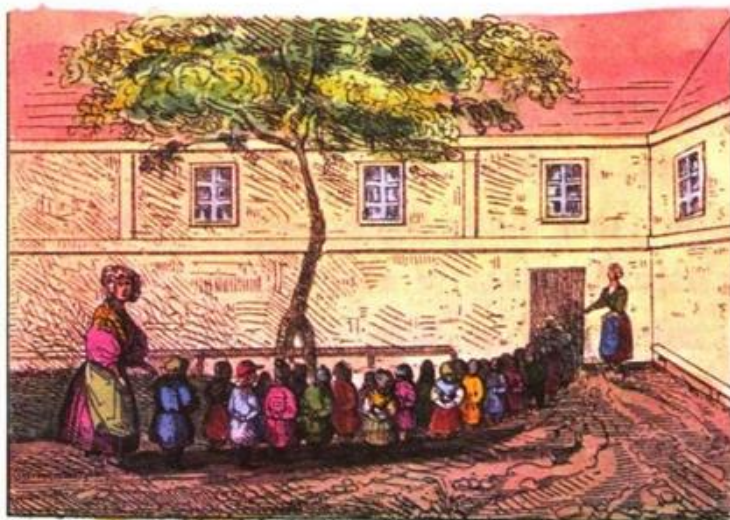
CSIFFÁRY GABRIELLA

1828. június 1-jén nyílt meg az első magyar kiseddóvó

1828-ban nyitotta meg kapuit az első magyar kiseddóvó intézet a Krisztinavárosban. Mi készítette az alapítót óvoda létrehozására kevésbé tehető családok gyermekei számára? A másfél évestől hétesztendős kisgyermekeket foglalkoztató intézmények történetét, ahol a játék mellett oktatták is a lányokat, fiúkat és az alapító, Brunszvik Teréz nem könnyű sorsát idézi fel a cikk, hiszen Brunszvik később kiszorult az általa indított óvodai mozgalomból. A siker bizonyítéka, hogy még életében több mint 80 óvoda jött létre.

Kulcsszavak: *Brunszvik Teréz, Krisztinaváros, Buda, 19. század, oktatás, oktatásügy, oktatástörténet, kiseddóvó, óvoda*

„Minden két éves gyermekben ott található a jövőbeni üdvözítő, amivé családja és az állam számára válhatik, ha legalább két éves kortól megadjuk neki ehhez az eszközöket: Érzést, szellemet, jellembeli és testi fejlesztést és képzést, logikusan előrehaladva, következtetlenségek, erőszakosságok nélkül, megállás vagy visszalépés nélkül. Ki kell bontakoztatni, gazdagítani kell gondolatvilágát.”¹

1. kép. Színezett rajz az első óvodáról.

(Bezerédj Amália: *Flóri*' könyve sok szép képekkel, földrajzokkal és muzsika melléklettel.
Pest, Heckenast, 1840. melléklet a 12. és 13. oldal között)

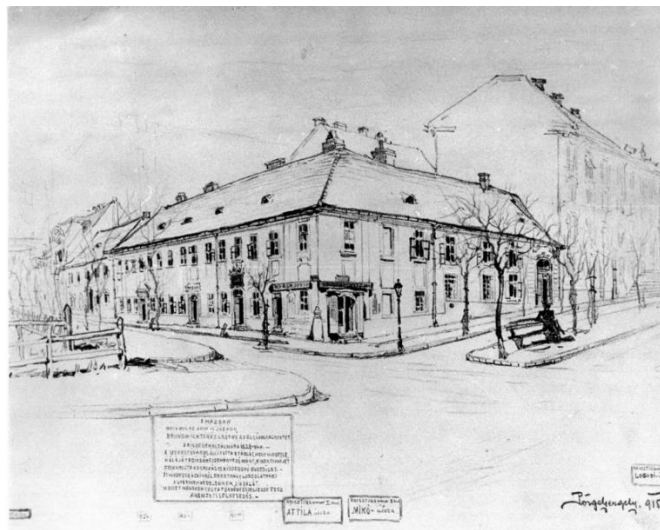
Fényes Elek büszkén adta hírül a *Magyarország statistikája* című művében: „*Asz első óvintézet Magyarországon 1828-ik év június elsején nyittaték meg ünnepélyesen Budán, nagy mélt.*

¹ Napló-részlet. München, 1834. január 1. Brunsvik Teréz naplója és feljegyzései. In: Vág Ottó (fordító és közreadó): Brunsvik Teréz szerepe az első magyarországi óvodák létrehozásában (dokumentumok). Közölve: *Magyar Pedagógia* 1961. XLI. évf. (új folyam) I. kötet. 438. p. (Továbbiakban: Vág 1961.) Brunsvik Teréz napló-hagyatékát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye őrzi, jelzete: FSZEK BGy B 0910/55/1–9. doboz. Eredeti nyelve: német. (Br. T. J. 15./1.)

Korompai Brunswik Mária Theresia grófnő alapítványa által saját házában; mellynél fogva ez úrhölgy vala első alapítója 's védje ezen a' nagy néptömeg erkölcsére olly szerfeletti behatással bíró intézeteknek nem csak hazánkban, hanem az egész ausztriai birodalomban is. Később mind Budapesten, mind más városokban és helységeken egymásután keletkeztek illynemű intézetek.”²

Hogyan kezdődött?

Mi készítette a német anyanyelvű Brunsvik Teréz grófnőt, hogy élete álmát, az első kisedővót létrehozza Magyarországon? Talán Samuel Wilderspin *Infant Education*³ című műve hatott rá, vagy Joseph Wertheimer, az „infant school” szakértője, akivel a grófnő évekig levelezett e témában? Ki tudja azt pontosan megmondani? Tény, hogy Ausztria és Magyarország területén elsőként tett lépéseket az első óvoda megalapításáért és nem is akármilyeneket. Se szeri, se száma azoknak a leveleknek, amelyeket Béctől Triesztig küldözgetett az ügy érdekében, bátorítást és anyagi támogatást remélve. Mai kifejezéssel élve, komoly „kampányba” kezdett. 1828. február 12-én I. Ferenc osztrák császár és magyar király születésének 60. évfordulóján aláírási ívet bocsájtott ki a kisedővó intézet felállítására, amelynek eredményeként: „A rendes tagok évenként 4 pengőforintot fizettek, de voltak 12, 16, 24, 40, 52 és 100 pfrtos alapító tagok is. Összes bevétele 1828–1830. június 30-ig 7474 pfrt volt, melyből végül sikerült az ezekben az években alapított négy óvodát fenntartani.”⁴

2. kép. A Mikó utca és az Attila utca sarkán álló épület 1915-ben. Pörge Gergely (1858–1930) festőművész, grafikus rajza (Óvodamúzeum, Martonvásár). A Brunsvik-háznak azt a részét, amelyben egykor az óvoda működött, az 1890-es évek végén lebontották, helyén az emeletes ház látható.⁵

² Tanítói intézetek. 4. Kisedővó intézetek. In: Fényes Elek: *Magyarország statistikája*. I. kötet. Pest, Trattner–Károlyi, 1842. 57. p.

³ Samuel Wilderspin: *Infant Education; or Remarks on the Importance of Educating the Infant Poor, from the Age of Eighteen Months to Seven Years*. 3. kiad. London, Simpkin, 1825. 288. p.

⁴ Országos Kisedő-Óvó Egyesület (Budapest, VII. Szegényház-tér 7. sz. a.). In: *Gyermekvédő Intézetek Magyarországon. A Budapesten 1899-ben tartott gyermekvédő kongresszus alkalmából szerkeszti és kiadja a kongresszust előkészítő bizottság*. Budapest, Pesti Könyvnyomda Rt., 1899. 83. p.

⁵ Miklós Gergely muzeológus, a martonvásári Óvodamúzeum szakmai vezetője szíves közlése

A grófnő az ország első kisdedóvóját, vagy ahogyan a naplójában nevezte, „kisgyermekiskoláját” (*Kleinkinderschule*), az anyja, Brunszvikné Seeberg Anna krisztinavárosi bérházában, a mai Attila út és a Mikó utca sarkán lévő épületben⁶ nyitotta meg.

A kezdés időpontját tekintve eltérnek a források, valójában 1828. május 27-én vette kezdetét az épületben az óvodai képzés, s csak később lett június 1-je a nyitás hivatalos időpontja.⁷ Az intézmény neve Teréz Iskola volt (védőszentje, Avilai Szent Teréz miatt), s csak a grófnő halála után kezdték Angyalkertnek nevezni.⁸ 1828. június 7-ig a szülők 125 gyermeket jegyeztek elő az óvodában, amelyből a nyitás első napjaiban már 42 kisgyermeket foglalkoztattak. Többségük hivatalnokok, iparosok, fiákeresek és fuvarosok családjából származott.⁹

Az intézmény másfél és hét év közötti kisgyermeknek adott „menhelyet”, s nem kisebb feladatot tűzött ki célul, minthogy óvja, gondozza, oktassa és célszerűen foglalkoztassa a szegényebb családok gyermekeit.¹⁰ A grófnő egy 1828 márciusában kelt levelében mindezt maga is megerősítette: „*Nem várom az vagyonosabb haza polgároknak gyermekeit, hanem csak azokat, mellyek tehetetlenek gyermekeik jó Neveléssire, mellyeknek olly formán gyermekeik erköltstelenül, éptelenül, zabolatlanul, elvadulnak, és úgy, mint magoknak, mint felebarátynak vágnak terhére, szüléiknek pedig mély szomorúságára. Ezen kelemetlenségeknék eltávoztatására tsekély véleményem szerint... akarom azon szabad kiseded gyermekek Nevelő oskolát, melyet Angol orsz. London fő varossába úgy megkedveltek, hogy Másfél esztendő alatt több hatvannál szereztetett fel állítani...*”¹¹

Milyen képzés folyt az óvodákban?

Az óvoda mindössze napi 1 krajcárért tanított beszéd- és értelemgyakorlatokat a gyermekeknek. Ezenkívül vallásos erkölcsre és illemtanra nevelte őket, mert a grófnő fontosnak tartotta, hogy az „*egylet rendes fejlett gyermeket adjon át, aki ügyes és értelmes, úgy hogy a szülők hét éves korában a gyermeket már minden háztartási munka elvégzésére felhasználhatják, s a vasárnapi iskolán kívül nincs tovább más iskolára szüksége*”.¹²

A foglalkozások imákkal és énekekkel kezdődtek, majd világi ismereteket nyújtó tananyag következett, amelyek során szemléltető és foglalkoztató eszközöket is használtak. A „*tanterv*” összeállításánál feltehetően a svájci Johann Heinrich Pestalozzinak,¹³ a kor leghíresebb elméleti pedagógusának és az első óvopedagógusnak, Joseph Wertheimernek a munkáit vették alapul. Az intézmény első óvónevelője Weldy József volt, akit később több óvó- és tanítótársa is követett.

⁶ A ház egyik bérlője, *Heinrich Thugut* Bonifaz bécsi festő lakásában és műtermében kapott helyet a kisdedóvó.

⁷ Brunszvik Teréz szerint 1836-ban már nem működött az óvoda az épületben. Hornyák Mária: *Első óvodánk története (Buda–Krisztinaváros) 1828–1867*. Martonvásár, Brunszvik Teréz Szellemi Alapítvány, 2003. 42. p.

⁸ Uo. 25. p.

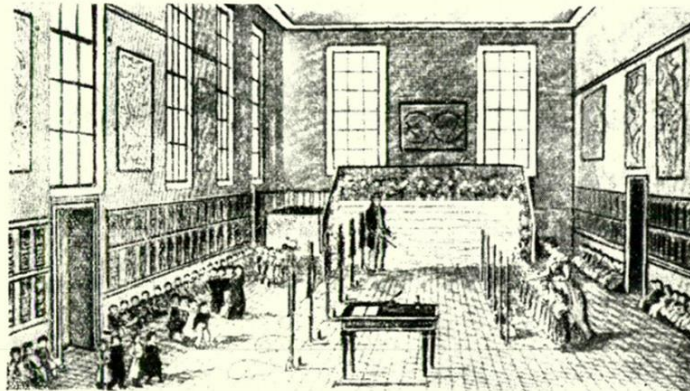
⁹ Uo. 61. p.

¹⁰ Brunszvik Teréz közleményei. *Vereinigte Ofner–Pester Zeitung* 1829. szeptember 3. 1211. p.

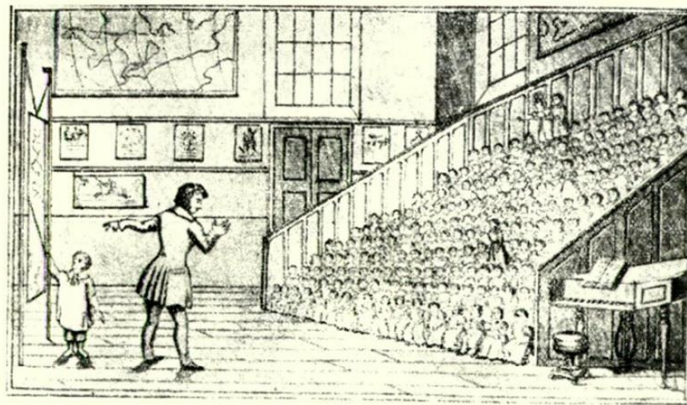
¹¹ A levélfogalmazvány, amely Brunszvik Teréz FSZEK-ben őrzött kézirati hagyatékában található, feltehetően 1828 márciusában íródott (jelzete: FSZEK BGy IX. B 11/b.). In: Vág 1961. 417. p.

¹² Brunszvik Teréz naplórészlete 1833-ból. In: Vág 1961. 437. p.

¹³ Brunszvik Teréz 1808-ban személyesen is találkozott Yverdonban Pestalozzival, ahol a jeles pedagógus 7–16 éves fiúknak, később pedig lányoknak is intézetet alapított. A találkozásról naplójában is beszámolt. Pestalozzinak és feleségének Brunszvik Terézhez írt levelei később közlésre kerültek. (Váradi Szabó J.: *Pestalozzi levelei Br. T. és D. grófnékhoz. Levéltöredék Pestalozzi nevetől*. In: *Nevelési Emléklapok*, 1. Pest, 1846. 38–45. p.; 2. Pestalozzi eredeti levéltöredékei. In: *Nevelési Emléklapok*, 3–4. Pest, 1847. 174–181. p.)

A foglalkozási terem Wilderspin kisgyermekiskolájában

A karzat (gallery)

3. kép. Samuel Wilderspin kisgyermekiskolája (Kleinkinderschule).
(Ruzsányi Istvánné: *Az óvodai matematikaoktatás történeti előzményei hazánkban (1828–1893)*. Doktori értekezés. I. ábra.)

A foglalkozások időtartama 15 perc volt, közötté énekléssel, meneteléssel és játékkal próbálták oldani a tanítást. Meg kell jegyeznünk, hogy a krisztinavárosi óvoda leltárában fennmaradt három énekgyűjtemény tanúbizonysága szerint, német nyelven énekeltek a gyermekek.¹⁴ Az óvodában töltött időnek legalább hatvan százalékát fordították oktatásra, ami 28 és fél órát jelentett hetente.¹⁵ Az íráson és olvasáson kívül számolást tanítottak a gyermekeknek: „a kezdők csak az ujjukon számolnak 10-ig, majd húszig, végül a számológép golyóin 50-től 100-ig. A haladók később kezdenek összeadni, kivonni, stb.”¹⁶ Szemléltető eszközként a számológépet és a számvető táblát használták. „Az alaktan nevű tantárgy keretében a gyermekek megtanulták hogyan csináljanak egyenes, görbe, ferde vonalakat, fél és egész köríveket. Így alapozva meg a geometriai ismeretek tanítását. Az alaktan tanítására vonatkozóan találjuk azt a megjegyzést, hogy »teljesen Pestalozzi szellemében történik.«¹⁷

¹⁴ Zibolen Endre: *Óvodai hétköznapok a régi Pest-Budán*. Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve 1963–1964. Budapest, 1965. 212. p.

¹⁵ Uo. 29. p.

¹⁶ Uo. 31 p.

¹⁷ Uo. 33. p.

Horváth Ferenc budai várbeli óvodapedagógusnak az 1830. január és május közötti időszakról fennmaradt jegyzetei¹⁸ azt érzékeltetik, hogy a tanítás módszere a folyamatos beszélgetésen, a kérdés-feleleten, valamint a folyamatos ismétlésen alapult:

„Szerdán /II. 24./ csak 12 gyermek jelent meg az intézetben, azonban mind igen vágytak tanulni. Egyesek arra kértek, hogy olvasást, mások viszont, hogy számolást tanuljunk. Igyekeztem valamennyinek eleget tenni. Hétfőn, kedden és szerdán /III. 22–24./ 32 gyermek tartózkodott az intézetben. Hétfőn láttam, hogy a gyermekek is örülnek, ha nő a számuk az intézetben. Többek között Hubáts felkiáltott: Tanító úr, most nagyon örülök az iskolában, mert többen vagyunk. Mondtam, számold csak meg a gyermekeket; és ő hangosan számolt. Azután valamennyit együtt számoltattam, és kiszámítottam velük, vajon mennyi lenne a gyermekek száma, ha még 2 - még 4 - még 6 jönne hozzá, s ezt a számolótáblán is megmutattam nekik. Pénteken /V. 7./ 65 gyermeket számláltunk. Megkérdeztem őket: Nőtt a számotok, vagy pedig kevesebb lett? Azt kiáltották: Nőtt. – Nőttetek eddig testben is? – Igen, igen – kiáltották valamennyien. Akartok értelemben is nőni?”

Hogy a kiseddóvóból kikerülő gyermekeknek további képzést biztosítson, a grófnő létrehozott egy ipari és egy cselédiskolát is a Krisztinavárosban. Brunszvik Teréz az első vele készített interjúbán a következőképpen számolt be az eltelt időszak eredményeiről a *Hasznos Mulatságok* 1829. szeptember 27-ei számában:

„Az intézet nem is iskola, hanem menhely; a módszer, amelynek segítségével itt a gyermekek érzelmeit és értelmét fejlesztik, őket kellemes formában foglalkoztatják, mindenekelőtt pedig testüket és lelküket minden káros behatástól megóvják, szemléletesen mutatkozik meg és igazolódik be. S ez mindezideig olyannyira sikerült, oly örömteli volt minden emberbarát számára, hogy sokan a legbensőbb felindulásuk okozta könnyeiket nem is tudták elrejtteni. Gyönyörűségtől elteltnek, felette boldognak érzik magukat annak az immár 500 kisgyermeknek a szülei is, akiket ezek az óvointézetek (a Krisztinavárosban, a Várban stb.) befogadtak.”¹⁹

Azonban nemcsak a kisgyermek nevelését tartotta fontosnak, hanem az anyákét is. Nem véletlen, hogy naplójában a krisztinavárosi óvodát „anya- és mintaintézetnek” (*Pflanz- und Musterschule*) nevezte:

„A nevelés tudomány is és művészet is. Az anyáknak előbb oktatásban kell részesülniök és gyakorlatra kell szert tenniök e művészet és tudomány terén mielőtt saját gyermekeiket emberré nevelhetnék. Különben a tudatlan és durva anya mindig csak vadócot fog nevelni, aki a következetlenségek és ellentmondások következtében, az anya és mások példája, gonoszsága következtében még züllöttebb lesz, mint az elődök. Az ilyen jellemtelenül, logikátlanul támolyog végig az életben, egészen a sírig, a legjobb esetben és idővel jóindulatúnak nevezhetik majd őt, de mindenképpen szerencsétlen, mert martalékává válik minden múltó benyomásnak...

¹⁸ Uo. 35–37. p.

¹⁹ *Vereinigte Ofner Pester Zeitung* 1829. szeptember 3. 1177–1178. p. In. Vág 1961. 444. p.

*Ezek a keserű gyümölcsei annak, ha a gyerekeket könnyelműen, értelmetlenül hagyják felnőni.*²⁰

4. kép. A krisztinavárosi kiseddóvó szobája.
(Makett, Csordás Gábor munkája. A fotó lelőhelye: Óvodamúzeum, Martonvásár)

A siker útján...

Brunszvik Teréz vállalkozása idővel olyannyira eredményes lett, hogy hamarosan újabb óvodák követték Budán és Pesten. A szülők buzgó kívánságára – írja a *Hasznos Mulatságok* című lap²¹ – 1829. március 9-én nyílt meg a második kiseddóvó a Budai Várban a mai Úri utca 38. szám alatt a korábbi tulajdonosáról, Padányi Bíró Márton veszprémi püspökről veszprémi háznak is nevezett épületben, a harmadik március 19-én a Lipótvárosban, a Három korona (ma: Hercegprímás) utcában, míg a negyedik június 13-án a vízivárosi Donáti utcában.

Sok híres ember is meglátogatta az óvodát, köztük Széchenyi István gróf. Látogatása azonban, amelyre 1829. június 16-án került sor, nem volt sikertörténet, mivel naplójában szűkszavúan csak annyit jegyzett meg róla, hogy: „Reggel meglátogattam Brunswick Teréz kiseddóvóját” *Ce la n'a pas de fond, de base.*²²

A grófnő életében több mint 80 óvoda jött létre, amelyek közül 11 születésénél ő maga bábáskodott. A budai és a pesti kiseddóvók mellett azon igyekezett, hogy országszerte további „kisgyermekiskolákat alapítson mindkét nembeli gyermekek” számára. Ennek eredményeként Besztercebányán nyílt először óvoda 1828. november 4-én, Pozsonyban két intézmény is

²⁰ Brunszvik Teréz naplórészlete, 1838. július. In Vág 1961. 439. p.

²¹ Magyar hazánkban a kiseddek gondviselésére felállított Intézeteknek eredete, gyarapodása, mostani állapotja, haszna, és tulajdonságai. *Hasznos Mulatságok* 1830. 1. félév, 12. szám, 94–95. p.

²² „Ennek nincsen fundamentuma, bázisa.” Széchenyi István: *Napló*. Budapest, Osiris, 2002. 520. p.

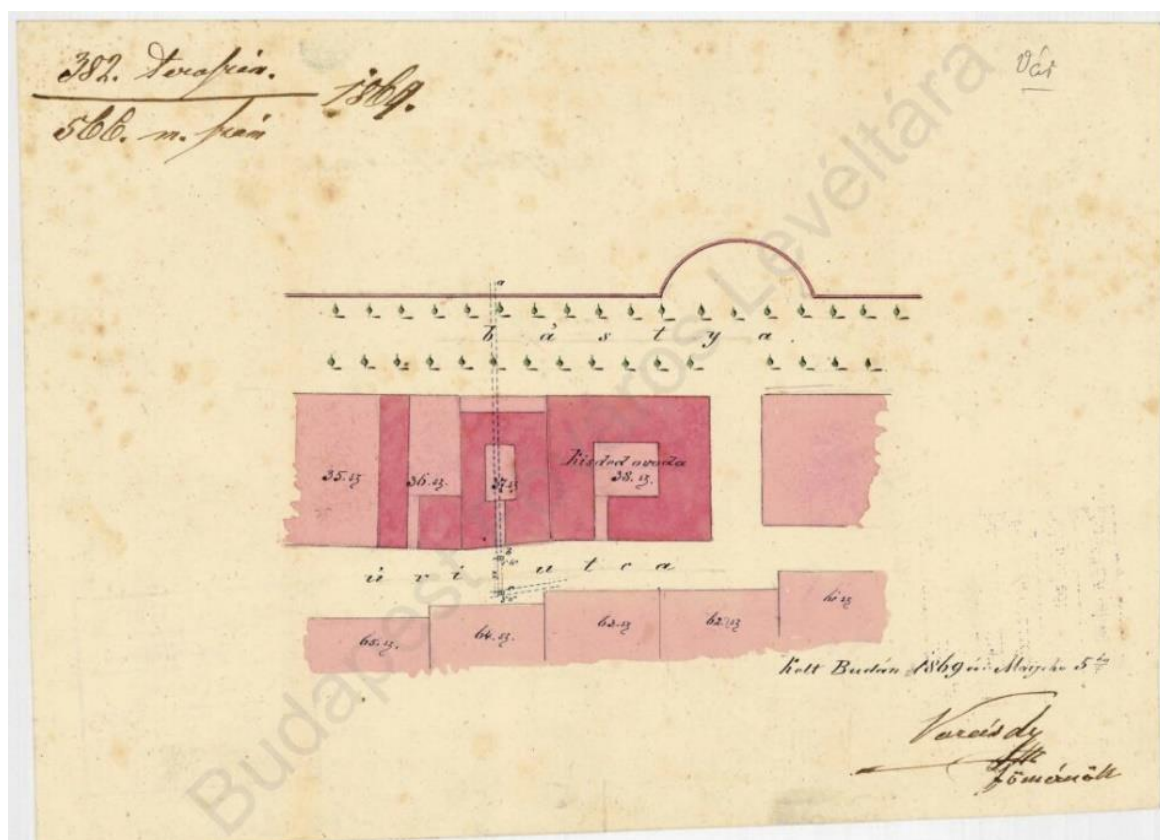
született (1830. november 11-én és 1831 márciusában), majd Nagyszombatban, Sopronban, Kolozsváron, Szabadkán, Gyomán, Kassán és Szombathelyen sorra kezdték meg működésüket

A krisztinavárosi óvodások számának alakulása:
(Összehasonlításl a másik két budai intézet adatait is közöljük)

Év	Krisztinaváros	Vár	Viziváros
1828-1830	185	95	80
1830-1831	150	80	130
1831-1832	114	80	90
1832-1833	80	70	105
1843	?	150-160	200
1852	76	90	78
1859	111	163	162
1865	79	108	84

A három budai óvoda gyermeklétszámának alakulása 1828 és 1865 között.
(Hornják Mária: *Első óvodánk története (Buda–Krisztinaváros) 1828–1867.* Martonvásár, Brunsvik Teréz Szellemi Alapítvány, 2003. 61. p.)

a „játzó-iskolák”. Brunsvik Teréz első kiseddóvójából egy évtized alatt jelentékeny, az egész országot behálózó intézményrendszer lett. Külföldi útjai során sorra látogatta a nevelő- és kiseddóvó intézeteket, hogy további tapasztalatokat szerezzen a hazai óvodák sikeres működtetéséhez.

5. kép. Az egykori Úri utca és a mai Tóth Árpád sétány helyszínrajza a kiseddóvóval (BFL Térképtár. Buda sz. kir. főváros térképei. A Vár térképei XV.16.a.203/10)

1831 VII) 12
 Josephine'sche Ju. Anst. u. Haupt-Kindergarten zu Ofen.
 Ihre Klein-Kindersanstalt ist ein Herzenskind von mir;
 u. dessen Wohl u. Bestand eine Herzensangelegenheit
 geseht. Der Feind wird nicht pfützen u. Anstalt
 und die köp. Miße wird nicht verüben lassen;
 wenigstens in der oben Part schon bis nicht
 zu fürchten u. da könten die Bücher immer fort
 diep Kostpflicht zuverfügen, da jenes nicht so viele
 sind, müs sellen der Lehrer id gewisse Zeiten
 immer offen lassen u. In oben geseht der
 Hofen. — Nun die den gütten u. värsen
 Bischof Balazsai, der mir 1831 im May 40. 7. 11.
 für die Bücher pfützen erwirbt selbst aufzugeben
 u. brieflich — so gibt er jenen die daniel gewiß
 den Zus. Bischof ~~der~~ Haulik der mir
 mich aufzugeben hat subalid u. etwas rangiert, u.
 gibt jenen oben so einl — er ist Mitglied.
 Ich jete jete zu jenen geseht mit dem Namen
 u. jete u. jete in die Totation der jete jete
 jete u. jete u. jete jete jete jete.
 mit recht zuverfügen
 am 12. Juli 1831
 der Bischof Balazsai erwirbt nötige Anstalt;
 jete jete u. jete jete jete jete.

Brunszvik Teréz levele Buda főplébánosához (1831. július 12.), amelyben arról vall, hogy „drága gyermeke” a kiseddóvó és szívügye annak java („Ihre Kleinkinderanstalt ist ein Herzenskind von mir; und dessen Wohl und Bestand eine Herzensangelegenheit.”) Kéri az ég oltalmát, hogy a dühöngő kolerajárvány elkerülje őket, s örül, hogy legalább a Várban nincs okuk félelemre, s a gyermekek továbbra is élvezhetik ezt a jótéteményt. A járvány elleni elővigyázatosságból Brunszvik Teréz utasította a tanárt az első terem felső ablakainak kinyitására, továbbá a második terem állandó nyitva tartására. Tájékoztatta továbbá a főplébánost a várható adományokról. A levélhez csatolt mellékletben egy feljegyzés található az adományozókról és a részben még bizonytalan adományokról. (BFL Buda szabad királyi főváros Történeti értékű iratai, IV.1019 Nr. 77.)

Kiszorulása az óvodai mozgalmából...

József nádor döntésének következtében 1832. június 1-jén kikerült a grófnő hatásköréből szeretett krisztinavárosi óvodája a pest-budaiakkal együtt,²³ és a Budai Jótékony Nőegylet és a pesti városi magisztrátus hatáskörébe utalta azokat. Brunsvik Teréz innentől egyre jobban kiszorult az általa elindított óvodai mozgalmából. S bár még tevékenyen részt vett az első országos hatáskörű óvodai egyesület – *A' kiseddóvó-intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület* – létrehozásában, amelynek 1834. augusztus 2-án kelt alapítólevelét elsőként ő írta alá,²⁴ 1836 márciusában,²⁵ az egyesület első közgyűlésén már nem találkozhatunk nevével az igazgatói választmány névsorában.²⁶

6. kép. Brunsvik Teréz grófnő (Barabás Miklós 1863. évi rajza után, *A gyermekvédő kongresszus Budapesten. Vasárnapi Ujság* 1899. 46. évfolyam, 38. szám, 630. p.)

²³ József nádor ekkor oszlatta fel az óvodák terjesztését szolgáló Nemzeti Egyesületet is.

²⁴ Az alapító levél így szól: „Mi alábbirottak társaságba lépünk olly végre, hogy a kiseddi gyámnevelő (kiseddóvoda) intézeteket Hazánkban terjesszük. A föltételek, melyek alatt összeállunk, társaságunk szabályaiban foglaltatnak. Kötelezzük magunkat azoknak szoros megtartására, s reméljük a Mindenhatótól, kinél az erő és hatalom, hogy azon munkát, melyet bátorsággal kezdetünk, állhatatossággal ki is vívjuk. Költ Pesten, 1834-ik esztendei augusztus 2-ik napján. Korompai gróf Brunsvik Mária Terézia szerzetes dáma s.k., Rhédei Anna, Rhédei Józsefné s.k., Szfrókai Katalin szül. Kéler s.k., Sztrókai Ludovika s.k., Tolnai gróf Festetics Leó s.k., Schober Ferenc s.k., Szentkirályi Móric s.k., Kacskovics Lajos s.k., Báró Orczy László s.k., Pregárd János s.k., Fehér Benjámin s.k., Benyovszky Anna szül. Bacskák s.k., Benyovszky Péter s.k., Báró Kray Borbála s.k., Gróf Festeticsné s.k., Báró Kray Amália s.k.” (Eredeti jegyzőkönyv.). Közzölve: Draskovits Pál: *A magyar kiseddnevelés és kiseddóvóképzés története és jelen állapota*. Szombathely, Gabriel Á. utóda özv. Pauly Károlyné Könyvnyomdája, 1940. 135. p.

²⁵ Az Egyesület alakuló ülésére 1836. március 5-én került sor Festetics Leó elnökletével.

²⁶ Az Egyesület pártoló és vezetőségi tagjai között találjuk Bezerédj Istvánt, Eötvös Józsefet, Horváth Mihályt, Wesselényi Miklóst, Trefort Ágostont, Teleki Lászlót, Szentkirályi Móricot, Schedel (Toldy) Ferencet, Perczel Mórt és Kossuth Lajost. Az Egyesület megalapításában és vezetésében a grófnő mellett Teleki Blanka vett részt.

Brunszvik Teréz (szül. *Brunzvik* Theresia Josepha Anna Joanna Aloysia) Pozsonyban született 1775. június 27-én,²⁷ és Vácdukán hunyt el 1861. szeptember 23-án. Apja Brunszvik Antal gróf, anyja Seeberg Anna bárónő volt. A nép nevelőjeként emlegetett grófnő 86 éves korában halt meg, gyermektelenül! Halálának tízedik évfordulójára Barabás Miklós szobrot készített számára.

Márai Sándor búcsúsorai a lebontott az Angyalkerttől:

„Ez a ház, melyet illik e pillanatban elparentálni, mert a csákány már bontja a kökemény boltíveit, a budai Mikó-utca és az Attila- utca sarkán állott, s különösen szívemhez nőtt, talán történelmi múltja miatt, melyről az Attila-utcai kapu fölött, fekete márványtábla mesélt, talán, mert a négy sor gesztenyefán át, melyek ablakai előtt silbakoltak, lakásom ablakaiból beláttam a szobákba, ahol ifjúságom egyik regényes esztendejét töltöttem. Igen, laktam az „Angyalkertben”, bár már nem voltam angyal. Elsőéves jogász voltam, háború volt, kenyérjegy volt, lakáshiány, s minden, amitől meg lehetett utálni az életet. A ház, ahol Beethoven szerelme, a széplelkű grófnő a budai gyermekeket tanítgatta illemre, nem sokat változott az utóbbi száz esztendőben; idők során az atyafiságos Blaskovich-család birtokába került, s így jutottam valahogy a boltíves szobákba, koszt-kvartélyba bizonyos Róza néni lakásába. Angyali lakás volt: igazi angyalkert...”²⁸

7. kép. A Mikó utca kereszteződésében lévő emléktábla (Krisztinaváros, Attila út 81.)

²⁷ Brunszvik Teréz 1775. évi 527. folyószám alatti keresztelési anyakönyvi bejegyzése (Bratislava, Rímskokatolický Farksy úrad sv. Martina. Matrika narodeých, 1769–1775).

²⁸ Miklós Gergely muzeológus közlése: „Márai nem tudhatta, hogy az épület melyik részében működött az óvoda, ezt csak az újabb kutatások derítették ki. Ő az egész Brunszvik-házat Angyalkertnek hívta. Nem teljesen jogtalanul, ugyanis az emléktáblát is az Attila úti homlokzatra rakták, mert már annak állításakor sem voltak meg az óvodának otthont adó helyiségek, azokat az 1890-es években lebontották.” Márai Sándor: Angyalkert. *Pesti Hírlap* 1937. április 16. 5. p.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternováczy Bálint,
Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921